

IAȘII ÎN CARNAVAL de Vasile Alecsandri • Teatrul Național din Cluj • Data premierii: 1 decembrie 1989 (data transmisiei TV: 20 august 1990) • Regia și versiunea scenică: Victor Ioan Frunză • Decorul și costumele: Adriana Grand • Muzica: Călin Apostol • Regia TV: Constantin Dicu • Distribuția: Bucur Stan (Postelnicul Tachi Lunătescu), Melania Ursu (Tarsița și Coana Chirița), Octavian Lăluț (Jitnicerul Vadră ot Nicorești), Marius Bodochi (Alec, Ion Păpușarul), Petre Băcloiu (Leonil), Miriam Cuibus (Cati, Sandu Napollă), Ion Marian (Sătraru Săbiuță), Lucia Wanda Toma (Marghiolița, Safta, Mama Anghelușa), Liliapa Hodorogea și Anda Chirpelean (Două măști), Călin Nemeș (Un Irod, Un comisar, Un turc, Un culuciu).

La 1 decembrie 1989, Teatrul Național din Cluj deschide Săptămîna teatrelor naționale - întâlnire artistică de anvergură, sărbătorind împlinirea a 70 de ani de la prima reprezentare a instituției - cu premiera lașil în carnaval, versiune scenică de Victor Ioan Frunză cuprinzînd, alături de comedia lui Alecsandri, și cînticelele sale comice Sandu Napollă, ultraretrogradul, Ion Păpușarul, Cleveci, ultrademagogul, Gură Cască, Kera Nastasia, Chirița în balon, Cucoana Chirița în voiaj, Mama Anghelușa, doftoroale.

Pentru public (și includem aici și pe "spectatorii profesioniști", criticii dramatice, aflați în număr mare), spectacolul a constituit, pur și simplu, un șoc. "Acel rege al poeziei, veșnic tînăr și ferice" era uitat după primele replici, lăsînd loc doar înfocaturii revoluționar, contestatarului Alecsandri, a cărui literatură ni se revela ca o pagină incendiară ieșită de sub pana unui "subversiv" cum, parcă, numai pe Caragiale îl știam. Tot ce se rostea și chiar ce nu se rostea pe scenă, tot ce se întîmpla, tot ce se sugera era de o virulență a atitudinii politice, de o necruțare a exprimării, de o actualitate a temelor, a limbajului, de o transparență (cuvîntul se rostea atunci în șoaptă, să nu uităm) ce stîrneau entuziasme (sala se cutremura, pur și simplu, de aplauze) dar și frică. Ți-era teamă, în modul cel mai concret cu putință, să nu fii considerat participant la "complot" (aveam și noi, ca și eroii lui Alecsandri, aceleași obsesii), dar, într-un fel, erai și mîndru de asta; ți-era teamă că "oamenii Agiei" pot fi în sală, alături de tine (așa cum erau în sală, alături de tine, interpreții "oamenilor Agiei"), dar te încerca și o secretă mîndrie că îi poți sfida, prin simpla prezență la un spectacol care era, de la un capăt la altul, exasperată, lucidă sfidare și, am spune azi, premoniție.

Ceea ce trebuie precizat, în legătură cu lașil în carnaval al lui Victor Ioan Frunză, este gravitatea atitudinii politice. Aveam

de-a face nu cu "atingători", nu cu jocuri de cuvinte sau cu aluzii în doi peri, ci cu un punct de vedere, cu un mod de abordare politic, exprimat tranșant, fără echivocuri salvatoare în caz de nevoie. Postelnicul Tachi Lunătescu și consoarta lui, Tarsița, erau, limpede, "odioasa dictatură și sinistra lui soție", stăpîni înfricoșaji și cu atît mai feroci ai unui univers grotesc, monstruos hipertrofiat ca forme și culori, fals pînă la ultimul... volănaș al vestimentației. (E locul să notăm că rar am avut prilejul de a vedea o montare în care concepția scenografică să fie atît de organic convergentă cu aceea regizorală - fără pleonasmе dar și fără tentația virtuozității solistice - "partide pentru instrumente" ale aceleiași piese orchestrale.) Spectacolul nu vorbea despre ce e comun oricărui sistem totalitar ci despre ce era propriu, inconfundabil, acelu sistem ce ne sufoca pe noi, aici, acum, (atunci). Lumea reală a piesei apărînd ca o aberație, ca o grosolană inscenare, autentic se refugia în spațiul care, în mod firesc, aparține ficțiunii - spectacolul, scena de teatru în teatru. Curajul montării, frisonul de neliniște dar și sentimentul de izbîndă pe care-l încercai, ca spectator, se întemeiau tocmai pe sesizarea și transcrierea unui limbaj artistic (regie-scenografie-interpretare) coerent, de foarte bună calitate, a acestei fundamentale inversări de valori, de înțelesuri, anihilantă pentru fiecare individ dar și pentru o societate ținută pe linia de plutire în mod artificial, silnic, printr-un sistem de represiune anticipată, preventivă, dacă se poate spune astfel, funcționînd nu la nivelul pedepsirii faptelor ci al strangulării gîndului, a eventualei intenții de a făptui.

Rîndurile de mai sus notează succint observații iscate de premieră, care observații nu și-ar fi găsit atunci - nu și-ar fi putut găsi - locul într-o cronică de spectacol. Sau nu în forma aceasta. De altfel, cronică oricum nu ar fi apărut, pentru că după cîteva reprezentări, doar, spectacolul a fost interzis.

Programarea lui în emisiunea de teatru a Televiziunii ne-a bucurat, desigur - era fireasca reparație pentru un spectacol foarte bun - dar ne-a produs și o ușoară strîngere de inimă. Cum îl vom recepta acum? Își va mai păstra actualitatea? Dar acuitatea? Știam, desigur, că actualitatea nu era singurul merit al acestei creații scenice, că era vorba de o valoare artistică pe care scurgerea unui an nu o poate anula, chiar dacă anul a fost bogat în evenimente cît o viață. Și totuși, ne întrebam dacă vorbele, gesturile, ideile, dacă scenografia de mare inspirație a Adrianei Grand, dacă fervoarea interpretativă a Melaniei Ursu, a lui Marius Bodochi, Miriam Cuibus sau Bucur Stan (în primul rînd, dar și a celorlalți actori), dacă toate acestea și multe altele ne vor lovi cu aceeași necruțare retina, timpanul, gîndul cel mai ascuns.

Poate că testul suportat de spectacolul

conceput înainte de decembrie '89 și (re)văzut după decembrie '89 constituie și cel mai sigur certificat de calitate: impactul montării asupra spectatorului și-a păstrat intensitatea deși motivele sînt acum, măcar în parte, diferite. Și, desigur, nu spectacolul e altul.

Ne-a impresionat mai puțin, de această dată, imaginea "cuplului" de jalnic calibru intelectual dar de amenințătoare forță socială, nu ne-a mai făcut să exultăm figurarea scenică - nu numai ironică ci de-a dreptul sarcastică - a "cuibușorului" lor vătuit, rupt de lume, de formele și culorile existenței reale. Ne-au impresionat mai puțin toate acestea nu pentru că și-au pierdut din expresivitate ci pentru că, în actualul context, factorul surpriză și mai ales acela de risc au dispărut.

Ne-au tulburat profund, însă, ideile, imagini, nuanțe, posibile interpretări pe care la premieră fie că nu le remarcasem, fie că nu le acordasem prea mare însemnătate. Ne gîndim, de pildă, la raportul carnaval-revoluție, mereu schimbător, mereu înșelător, învăluit într-un abur de echivoc ce te împiedică să definești exact lucrurile și tocmai de aceea te îndeamnă la reflecție. Ne gîndim, de asemenea, la starea de tensiune surdă ce căptușește atmosfera de carnaval, la pigmentul de suspiciune reciprocă dînd mereu alte nuanțe relațiilor dintre personaje, la faptul că acestea nu sînt ceea ce par a fi. Ne mai gîndim, iarăși, că explozia serbării populare pare a dinamita relațiile sociale, ierarhiile știute și, totuși, la o privire mai atentă, lucrurile par a rămîne neschimbate de fapt; par păreri, incertitudini... Multe, adăugîndu-se mereu altele, dispărînd prea puține.

Acestor înțelesuri ce ni s-au impus acum li se alătură, desigur, cele care, din păcate, au fost și rămîn actuale, adică "tarele vechii mentalități", cum ne învășasem să le numim (pentru a ni se permite, totuși, să le numim): inflamarea patriotardă mergînd pînă la înăbușirea patriotismului real, demagogia, corupția crescînd în progresie geometrică pe măsură ce se înaintează pe scara ierarhică, obsesia înăvușirii grefată pe obsesia unei posibile, chiar probabile, sărăcirii ș.a.m.d.

Și acum ca și la prima viziune, actualitatea spectatorului vizează straturi mai adînci decît acelea materializate în simple(?) cuvinte sau în simple (?) coincidențe (Sandu Napollă, de exemplu, se pînge că apar în vremea din urmă prea multe ziare - "foi, foite" spune el).

Oare este destinul lui Alecsandri de a avea o operă în eternă actualitate? E oare destinul nostru de a-i fi mereu contemporani, de a ne recunoaște neîncetat în personajele lui, în problematica lor? Oare cui i se potrivește, de fapt, emblema "veșnic tînăr și ferice"? Lui? Nouă?

CRISTINA DUMITRESCU